

BÖLÜM 13

Yaşlılıkta Travma Sonrası Stres Bozuklukları ve Profesyonel Yaklaşım

Aslı TEKAÜT¹
Celale Tangül ÖZCAN²

Öğrenme Hedefleri

1. Yaşlılarda travma ve stresör ilişkili bozukluklarının etiyolojisini anlayabilme
2. Yaşlılarda travma ve stresör ilişkili bozukluklarının semptomlarını ayırt edebilme
3. Yaşlılarda travma ve stresör ilişkili bozukluklarının tedavisini açıklayabilme
4. Yaşlı bireylerde travma ve stresör ilişkili bozukluklarda profesyonel yaklaşımı açıklayabilme
5. Travma ve stresör ilişkili bozuklukların etiyoloji, epidemiyoloji, tedavi ve bakımında yaşlılığa özgü durumları tartışabilme

Bölüm Başlıkları

Giriş

Yaşlılıkta Travma ve Stresör İlişkili Bozukluklar

Yaşlılıkta Travma ve Stresör İlişkili Bozuklukların Etiyolojisi

Yaşlılıkta Travma ve Stresör İlişkili Bozuklukların Epidemiyolojisi

Yaşlılıkta Travma ve Stresör İlişkili Bozuklukların Tedavisi

- Psikofarmakoloji
- Bilişsel-Davranışçı Terapiler (BDT)
- Uzun Süreli Maruz Kalma (PE)
- Bilişsel Davranışçı Terapisi (BDT)
- Sanal Gerçeklik Maruz Bırakma Terapisi (VRET)
- Göz Hareketleriyle Duyarsızlaştırma Ve Yeniden İşleme (EMDR)
- Grup Terapisi
- Aile Terapisi
- Bütünleyici Terapiler
- Psikososyal Tedaviler

Yaşlılıkta Travma ve Stresör İlişkili Bozukluklara Profesyonel Yaklaşım

Örnek Vaka

Gözden Geçirme Soruları

Kaynaklar

¹ Uzm. Hemş. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane S.B.E. Psikiyatri Hemşireliği Doktora Programı, sltskn.f@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-6958-9691

² Prof. Dr. İstanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, celale.ozcan@istun.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-4845-4821

5. Yaşlılıkta travma ve stresörlerle ilişkili bozukluklarda aşağıdakilerden hangisi profesyonel yaklaşımlardan biri değildir?

A. Travma ile ilişkili problemler yaşayan bir yaşlıya travma ve yaş dönemine uygun bir yaklaşım geliştirilmelidir.

B. Yaşlılıkta travma sonrası belirtileri ayırt etmek zor olduğu için yüksek riskli grupların belirlenmesi önemlidir.

C. Travma yaşamış kişilerle çalışırken travmatik deneyim yakın zamanlı yaşanmışsa bireylere duygusal destek sağlanmalıdır.

D. İyileşme sürecinin bireye ait özelliklere göre değişeceği bilinmeli ve sonuç kriterleri gerçekçi olmalıdır.

E. Bilgi toplanırken hasta travmatik olayla ilgili konuşmakta zorlanıyorsa ısrar edilmemeli ve görüşme derhal sonlandırılmalıdır.

Cevap Anahtarı

1-B 2-E 3-D 4-E 5-E

Kaynaklar

1. Aslan, M., Hocoğlu, Ç. Yaşlanma ve yaşlanma dönemiyle ilişkili psikiyatrik sorunlar. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 2017;7(1): 53-62.
2. Bahar G., Bahar A., Savaş H.A. Yaşlılık Ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2009; 4(12):85-95.
3. Türksoy, N. Psikolojik Travma ve Tanım Sorunları. T. Aker, M. E. Önder (Ed.) *Psikolojik Travma ve Sonuçları* içinde. İstanbul: Epsilon; 2003. p. 9-21.
4. Yılmaz S. Örselenme (Travma) Ve Tetikleyici Etkenle (Stresörle) İlişkili Bozukluklar. Gürhan N (Ed.) *Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği* içinde. Ankara: Nobel Tıp Kitabevi; 2016. p. 815- 840.
5. Averill, P. M. and Beck, J. G. Posttraumatic stress disorder in older adults: a conceptual review. *Journal of Anxiety Disorders*. 2000;14: 133–156.
6. Busuttill, W. Presentations and management of Post Traumatic Stress Disorder and the elderly: a need for investigation. *International Journal of Geriatric Psychiatry*. 2004;19(5): 429–439.
7. Cook, J. M. and O'Donnell, C. Assessment and psychological treatment of posttraumatic stress disorder in older adults. *Journal of Geriatric Psychiatry and Neurology*. 2005;18(2): 61–71.
8. Lapp, L. K., Agbokou, C., Ferreri, F. PTSD in the elderly: the interaction between trauma and aging. *International psychogeriatrics*. 2011;23(6): 858–868. doi: 10.1017/S1041610211000366
9. Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan, çev. Köroğlu E. Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı. Ankara:Hekimler Yayın Birliği; 2014. p. 143-156.

10. Engin E. Travma ve Stresörle İlişkili Bozukluklar. Özcan T, Gürhan N (Çev. Ed) *Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliğinin Temelleri: Kanıta Dayalı Uygulama ve Bakım Kavramları* içinde Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi; 2016. p. 491-510.
11. Yaluğ i, Özdemir S, Aker T. Yaşlılarda travma sonrası stres bozukluğu. *Yeni Symposium*. 2007;45(2): 54-61.
12. Özgüler, N. E., Maner, F., Çobano, S., Aker, T., Karamustafalıoğlu, O. yaşlılarda travma sonrası stres bozukluğunda eş tanı özellikleri. *Düşünen Adam*. 2004;17(3): 141-145.
13. Krause N, Shaw BA, Cairney J. A descriptive epidemiology of lifetime trauma and physical health status of older adults. *Psychol Aging*. 2004;19(4): 637-648.
14. Hocaoglu, Ç., & Sağlam, D. yaşlıda travma sonrası stres bozukluğu: bir olgu sunumu. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 2007;10(4): 223-227.
15. Kavakcı Ö. Travma sonrası stres bozukluğunun etiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Dergisi Psikiyatri Özel Sayı*. 2015;8(1):31-7.
16. Aurizki, G. E., Efendi, F., Indarwati, R. (). Factors associated with post-traumatic stress disorder (PTSD) following natural disaster among Indonesian elderly. *Working with Older People*. 2020;24(1): 27-38. doi: 10.1108/WWOP-08-2019-0020
17. Özgen, F., Aydın, H. Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*. 1999;2(1): (34-41).
18. Van Zelst, W. H., de Beurs, E., Beekman, A. T. F. Et al. Prevalence and risk factors of posttraumatic stress disorder in older adults. *Psychotherapy and Psychosomatics*. 2003;72: 333-342.
19. Hart, J. Kimbrell T, Fauver P, et al. Cognitive dysfunctions associated with PTSD: evidence from World War II prisoners of war. *Journal of Neuropsychiatry and Clinical Neurosciences*. 2008;20(3): 309-316. doi: 10.1176/jnp.2008.20.3.309
20. Alpass, F., Long, N., Blakey, J. Et al. Post-traumatic stress disorder, social support and cognitive status in community-based older veterans. *Australasian Journal on Aging*. 2004;23(2): 97-99.
21. Chopra, M. P. PTSD in late life: special issues. *Psychiatric Times*. 2018;35(3): 16-18
22. Solomon, Z. and Ginzburg, K. War trauma and the aged: an Israeli perspective. *Handbook of Aging and Mental Health*. 1998; 135-152. doi: 10.1007/978-1-4899-0098-2_7
23. Eysenck, H.J. (1983). Stress, disease and personality: The “inoculation effect.” C.L. Cooper (Ed.), *Stress and research in*. New York: John Wiley & Sons; 1983 p. 121-146
24. Hantman, S. and Solomon, Z. Recurrent trauma: Holocaust survivors cope with aging and cancer. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 2007;42(5): 396-402
25. Floyd, M., Rice, J. and Black, S. Recurrence of posttraumatic stress disorder in late life: a cognitive aging perspective. *Journal of Clinical*. 2002;8(4): 303-311.
26. Ruzich, M. J., Looi, J. C. L. and Robertson, M. D. Delayed onset of posttraumatic stress disorder among male combat veterans: a case series. *American Journal of Geriatric Psychiatry*. 2005;13(5): 424-427.
27. Erikson, E. H. Eight ages of man. *International Journal of Psychiatry*, 1966;2(3): 281-307.
28. Öztürk O, Uluşahin A. *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları* 14. Basım. Ankara: 2015. P. 380-389.

29. De Vries, G. J. and Olff, M. (). The lifetime prevalence of traumatic events and posttraumatic stress disorder in the Netherlands. *Journal of Traumatic Stress*. 2009;22(4), 259–267. doi: 10.1002/jts.20429.
30. Zincir-Bozkurt S. Akut Stres Bozukluğu. *Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics*. 2015;8(1):10-20.
31. Creamer, M. C., Parslow, R. A. Trauma exposure and posttraumatic stress disorder in the elderly: A community prevalence study. *American Journal of Geriatric Psychiatry*. 2008;16(10): 853-856.
32. Blake, D., Keane, T. M., Wine, P. R., Mora, C. Et al. (1990). Prevalence of PTSD symptoms in combat Veterans seeking medical treatment. *Journal of Traumatic Stress*, 3, 15-27. doi: <https://doi.org/10.1002/jts.2490030103>
33. Acierno, R., Lawyer, S. R., Rheingold, A. Et al. Current psychopathology in previously assaulted older adults. *Journal of Interpersonal Violence*. 2007; 22(2): 250-258. doi: 10.1177/0886260506295369
34. Glaesmer, H., Gunzelmann, T., Braehler, E. Et al. Traumatic experiences and post-traumatic stress disorder among elderly Germans: Results of a representative population-based survey. *International Psychogeriatrics* 2010;22(4): 661-670
35. Schnurr, P. P., Spiro, A., Vielhauer, M. J. Et al. Trauma in the lives of older men: Findings from the Normative Aging Study. *Journal of Clinical Geropsychology*. 2002;8: 175-187.
36. Cook, J. M. Post-traumatic stress disorder in older adults. *PTSD Research Quarterly*. 2001;12: 1-7.
37. Hankin, C. S., Spiro, A., Miller, D. R. et al. Mental disorders and mental health treatment among U.S. Department of Veterans Affairs outpatients: The Veterans Health Study. *American Journal of Psychiatry*. 1999;156(12): 1924-1930. doi: 10.1176/ajp.156.12.1924
38. Engdahl, B., Dikel, T. N., Eberly et al. Posttraumatic stress disorder in a community group of former prisoners of war: A normative response to severe trauma. *American Journal of Psychiatry*. 1997;154(11): 1576-1581. doi: :10.1176/ajp.154.11.1576
39. Higgins, A. B., Follette, V. M. Frequency and impact of interpersonal trauma in older women. *Journal of Clinical Geropsychology*. 2002; 8(3): 215-226. doi: :10.1023/A:1015948328291
40. Wilke, D. J., Vinton, L. The nature and impact of domestic violence across age cohorts. *Affilia*. 2005;20(3): 316-328. doi: 10.1192/bjp.bp.112.118547
41. Dedert, E. A., Resick, P. A., McFall, M. E. et al. Do trauma type, stressful life events, and social support explain women veterans' high prevalence of PTSD? *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 2019;54(3): 349-359. doi: 10.1007/s00127-018-1626-3
42. Wetherell, J. L., Petkus, A. J., Thorp, S. R. et al. (2013). Age differences in treatment response to a collaborative care intervention for anxiety disorders. *The British Journal of Psychiatry: The Journal of Mental Science*. 2013;203(1): 65-72.
43. Litz, B.T., Engel, C.C., Bryant, R.A. et al. A Randomized, Controlled Proof-of-Concept Trial of an Internet Based, Therapist-Assisted Self-Management Treatment for Posttraumatic Stress Disorder. *The American Journal of Psychiatry*. 2007;164(11): 1676-84.

44. Kubat Oktem, E. Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) tedavisine yönelik moleküler hedefler ve yeniden konumlandırılan ilaçlar . *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*. 2023;23(2): 532-546 . doi: 10.35414/akufemu-bid.1173072
45. Öztaş Ö., Aslan Korkmaz G. Yaşlı bireylerin ilaç uyumsuzluğu ile ilişkili ilaç kullanım davranışları ve sağlık okuryazarlığı düzeyi ile ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 2019; 6(3): 132-140.
46. Stein, M. B., & Roy-Byrne, P. P. (2020). Approach to treating posttraumatic stress disorder in adults Erişim adresi: <https://www.uptodate.com/contents/approach-to-treating-posttraumatic-stressdisorder-in-adults> (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2023)
47. Foa, E.B., Hembree, E., Rothbaum, B.O. *Prolonged exposure therapy for PTSD: Emotional processing of traumatic experiences therapist guide*. New York: Oxford University Press; 2007.
48. Resick, P.A., & Schnicke, M. *Cognitive processing therapy for rape victims: A treatment manual*. Newbury Park, CA: Sage; 1993.
49. Shapiro, F. *Eye movement desensitization and reprocessing, basic principles, protocols and procedures (2nd ed.)*. New York, NY: Guilford; 2001.
50. Forbes, D., Creamer, M., Bisson, J.I. et al. A guide to guidelines for the treatment of PTSD and related conditions. *Journal of Traumatic Stress*. 2010;23(5): 537_552.
51. Stephanie Dinnen, Vanessa Simiola, Joan M.et al. Post-traumatic stress disorder in older adults: a systematic review of the psychotherapy treatment literature, *Aging & Mental Health*. 2015;19(2): 144-150. doi: 10.1080/13607863.2014.920299
52. İzci, F., Ünveren, G. Travma sonrası stres bozukluğunda bilişsel davranışçı terapi ve göz hareketleri ile duyarsızlaştırma ve yeniden işleme. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*. 2017;6(1): 31-38.
53. Burg, M. M., Brandt, C., Buta, E. et al. Risk for incident hypertension associated with posttraumatic stress disorder in military Veterans and the effect of posttraumatic stress disorder treatment. *Psychosomatic Medicine*. 2017;79(2): 181-188. doi: 10.1097/PSY.0000000000000376
54. Foa EB, Kozak MJ. Emotional processing of fear: Exposure to corrective information. *Psychol Bulletin*. 1986;99(1): 20-35. doi:10.1037/0033-2909.99.1.20
55. Gamito, P., Oliveira, J., Morais, D. et al. Virtual Reality Therapy controlled study for war veterans with PTSD. preliminary results. *Studies in health technology and informatics*. 2009;144: 269–272.
56. Ironson, G., Freund, B., Strauss, J.L. et al. Comparison of two treatments for traumatic stress: a community based study of EMDR and prolonged exposure. *Journal of Clinical Psychology*. 2002;58: 113-28.
57. Kavakçı, Ö., Doğan, O., Kuğu, N. EMDR (Göz hareketleri ile duyarsızlaştırma ve yeniden işleme): Psikoterapide farklı bir seçenek. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*. 2010;23: 195-205.
58. Van Etten, M.L., Taylor, S. Comparative efficacy of treatments for post-traumatic stress disorder: a meta analysis. *Clinical Psychology & Psychotherapy*. 1988;5: 126-44.
59. Seidler, G.H. & Wagner, F.E. Comparing the efficacy of EMDR and trauma-focused cognitive-behavioral therapy in the treatment of PTSD: a meta-analytic study. *Psychological Medicine*. 2006;36: 1515-22.

60. Kaplan & Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry (Bozkurt A., Dalbudak E., Çev. Ed.) Ankara: Güneş Tıp Kitabevi; 2022
61. Ateş E.N. Sosyal destek ve dini başa çıkma: şehit aileleri ve gaziler örneği. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2019;7(1): 73-100.
62. Brancu, M., Straits-Troster, K., Kudler, H. Behavioralhealth conditions among military personnel and veterans: Prevalence and best practices for treatment. *North Carolina Medicaljournal*. 2011;72(1): 54-60.
63. Sipahi AZ, Özcan CT. Afetlerde kriz durumu ve yönetimi. Keskin G (ed) Afetlerde Ruhsal Sorunlar ve Psikiyatri Hemşireliği Yaklaşımları içinde. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2023. p. 34-9.
64. Kalınkara, V., Kalaycı, İ. Yaşlıya Evde Bakım Hizmeti Veren Bireylerde Yaşam Doymumu, Bakım Yükü Ve Tükenmişlik. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*. 2017;10(2): 19-39.
65. Büyükbayram A., Çam O., Öztürk Turgut E. Travma sonrasında ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği yaklaşımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2016; 19(3)
66. Lartey, G., Owusu. A., Cudjoe, L. et al. Perception and attitudes toward mental health: A study of older adults in the Effutu Municipality of Ghana. *International Journal of Aging and Human Development*. 2019;89(1): 103-121. doi: 10.1177/0091415016639457
67. Karadakovan, A. *Yaşlı Sağlığı ve Bakım*. Akademisyen Kitabevi;2014
68. Oflaz, F. Felaketlerin psikolojik etkileri ve hemşirelik uygulaması. *CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 2008;12(3): 70-76.
69. Dinnen S., Simiola V., Cook J. Post-traumatic stress disorder in older adults: a systematic review of the psychotherapy treatment literature, *Aging & Mental Health*. 2015;19(2): 144-150. doi: 10.1080/13607863.2014.920299
70. Bildik T. Ölüm, kayıp, yas ve patolojik yas. *Ege Tıp Dergisi*. 2013;52(4): 223-29.
71. Wagner, A. C., McNeil, D. W., Alderton, D. L. Mindfulness and meditation practices as adjunctive treatments for PTSD in veterans and military personnel. *Journal of Clinical Psychology*. 2019;75(6): 1091-1110.
72. Zara, A., İçöz, F. J. Türkiye'de Ruh sağlığı alanında travma mağdurlarıyla çalışanlarda ikincil travmatik stres. *Klinik Psikiyatri*. 2015;18(1): 15-23.
73. Oflaz F, Özcan CT, Taştan S ve ark. Hemşirelerin travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini tanıma durumları. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*. 2010;1(1): 1-6